

Apostolski Kościół Ormiański powstał 1700 lat temu, a Armenia jako państwo szczyci się, iż jako pierwsza przyjęła chrześcijaństwo jako religię państwową. Stało się to możliwe dzięki charyzmatowi religijnemu i politycznemu Grzegorza Oświeciciela, który uznawany jest za patrona tego Kościoła. Kościół ormiański od chwili powołania walczył jednak o przetrwanie i niezależność, a wiek XX stanowi pod tym względem okres szczególny. W roku 1915 miało miejsce ludobójstwo, które na zawsze zaburzyło niepewną równowagę, w której funkcjonowali chrześcijanie w Imperium Osmańskim i na całym Bliskim Wschodzie. Wymordowanie 1,5 miliona Ormian i zniszczenie struktur Kościoła we wspomnianym 1915 roku sprawiło, iż instytucja ta niemal przestała istnieć. Zlikwidowany został urząd patriarchy Achtamar, a katolikos Cylicyjski zmuszony został do ucieczki by ostatecznie osiąść w Libanie. Część Ormian jednak uciekła, bądź to na Bliski Wschód, do Europy i do Stanów Zjednoczonych, czy też na Kaukaz. Kościół ormiański utracił historyczną przestrzeń działalności w Azji Mniejszej a w kilka lat później stanął w obliczu eksterminacji ze strony bolszewików w ojczyźnie, na Kaukazie Południowym. Sowietyzacja doprowadziła do likwidacji struktur tego Kościoła już w roku 1932 a katolikos z Eczmiadzyna, Choren Muradbekian zmuszony został do współpracy z rządem komunistycznym w Erywanii. Ostatecznie zgładzono go w roku 1938 w jego własnym mieszkaniu. Co znamienne AKO reaktywowano zaraz po zakończeniu II wojny światowej i stało się za aprobatą władz komunistycznych w Erywanii i Moskwie, Prześladowania tego Kościoła i wiernych ostatecznie osłabły w połowie lat 50-tych i na początku lat 60-tych wraz z rozbudzeniem wśród Ormian nastrojów narodowych. Okres ten miał szczególne znaczenie dla Kościoła, gdyż ten podjął trudną rolę mediatora pomiędzy Diasporą a rodakami w sowieckiej ojczyźnie. Po roku 1965 nastąpiło ożywienie religijne w Armenii, co znacząco wykreowało na nowo budowaną tożsamość narodu ormiańskiego (w ramach ZSRS). Szczególnie ten przedział czasowy jest mało zbadanym zjawiskiem w dziejach Kościoła ormiańskiego, który podobnie jak cały okres sowiecki nie doczekał się analizy i opracowania ze strony historyków na Świecie. Poważną niedogodnością w badaniach nad historią Kościoła Ormiańskiego w XX wieku stanowił brak dostępu do źródeł archiwalnych. Obecnie jednak zarówno w Armenii jak i sąsiedniej Gruzji prowadzone są intensywne działania zmierzające do udostępniania coraz to nowych materiałów badaczom. Opisanie historii Apostolskiego Kościoła Ormiańskiego byłoby niepełne bez uwzględnienia współczesnych procesów społecznych, stanowiących, mówiąc wprost zagrożenie dla wielowiekowej działalności religijnej i kulturalnej tej organizacji. Sekularyzm, laicyzacja, masowa migracja zarobkowa, post-sowiecka atizacja społeczeństwa, ale również brak wyraźnych reform ze strony samych hierarchów Kościoła ormiańskiego sprawia, że stopniowo (pomimo braku wyraźnego zagrożenia dla Kościoła) najstarszy naród chrześcijański traci swoją tożsamość i odcina się do korzeni i tradycji chrześcijańskiej w imię opatrzenie rozumianej "modernizacji".